

Žvaigždži# dialogas

Nastopka, K#stutis

Žvaigždži# dialogas

Semiotika, vol. 14, 2019

Vilniaus Universitetas, Lituania

Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=695074488002>

Esta obra está bajo una Licencia Creative Commons Atribución 4.0 Internacional.

Žvaigždžių dialogas

Le dialogue des étoiles

Kęstutis Nastopka

Francia

Summary: Straipsnyje* aptariami Algirdo Juliaus Greimo ir Juozo Miltinio bendravimo dokumentai: Miltinio marginalijos Greimo knygoje, Greimo įrašai Miltiniui atsiųstose knygoje, laišakai ir atvirukai. Abu kūrėjus siejo glaudus ryšys su prancūzų kultūra. Greimas Prancūzijoje baigė filologijos studijas, apgynė daktaro disertaciją, įkūrė Paryžiaus semiotikos mokyklą. Miltinį, kaip aktorių ir režisierių, išugdė prancūzų teatras. Miltinio humanitariniame akiratyje atsidūrė daug autorių, kuriais savo darbuose rėmėsi Greimas. Tai buvo pamatas neakivaizdiniam jūdvių dialogui.

Struktūrinėje semantikoje Miltinis paryškina atraminį metodologinį Greimo teiginį: „Žmogaus pasaulis mums iš esmės atrodo apibūdinamas kaip reikšmės pasaulis. Pasaulis gali būti vadinamas „žmogišku“ tik tiek, kiek jis ką nors reiškia.“ Knygos Apie prasmę įvade, be kita ko, jį patraukia išvada, kad prasmė nėra linijinis ir vienaplanis reikšmių susiejimas, o tam tikra kryptis arba intencionalumas ir tikslingumas. Režisierių sudomino semiotinė tiesos samprata, apibrėžianti kaip „prasmę kaip „prasmę“, kurį sukuria sakomas arba užrašytas diskursas.

Siųsdamas Miltiniui savo studiją apie Maupassant'o novelę „Du draugai“ Greimas apibūdino ją kaip tekstą, kuris kalba apie Paryžių, apie draugystę, apie laisvę. Paryžius ir draugystė buvo semantinė šių neakivaizdinių bičiulių bendravimo ašis. Viename naujametiniame atviruke Greimas kreipiasi į Miltinį kaip į „mielą bitininką“. „Tekstas apie laisvę“ savo ruožtu yra nuoroda į Greimo politinę biografiją.

Įspūdinga dedikacija, įrašyta antrajame Greimo semiotinių esė rinkinyje Du sens II: „J. Miltiniui – žvaigždei žvaigždė – A. J. Greimas.“ Knygos Įvade Miltinis išskyrė siūlymą semiotinę pasijų teoriją grįsti modalumų terminais. Atidžiausiai perskaitytas poskyris apie tiesosakos modalumus.

Išėjus Greimo darbų rinkinei lietuvių kalba, Miltinis dėmesingai perskaitė knygos sudarytojo Rolando Pavilionio įžanginį straipsnį. Greta enciklopedinės informacijos apie Greimo semiotikos kalbinį ir filosofinį kontekstą, jo dėmesį patraukė Greimo interviu prancūzų spaudoje citatos ir „turbūt filosofišiausios ir jausmingiausios Greimo knygos“ Apie netobulumą pristatymas.

Greimo ir Miltinio susirašinėjime išnyko nuotolis tarp adresanto ir adresato. Perfrazuojant Greimą, „voko pastogėje“ susitiko du lygiaverčiai kūrėjai.

Keywords: prancūzų kultūra, teatras, semiotikos metodas, reikšmė, prasmė, tiesosaka, laiško semiotika.

Résumé: Le présent article offre l'aperçu des documents de communication entre Algirdas Julius Greimas et Juozas Miltinis : notes marginales de Miltinis dans les livres de Greimas, inscriptions de Greimas dans les livres envoyés à Miltinis, lettres et cartes postales.

Le lien étroit avec la culture française était ce que les deux créateurs avaient en commun. Beaucoup des auteurs auxquels référait Greimas dans ses travaux faisaient l'objet de l'intérêt de Miltinis. Cela constituait la base de leur dialogue indirect.

Dans la Sémantique structurale, Miltinis souligne la thèse méthodologique fondamentale de Greimas : « Le monde humain nous paraît se définir essentiellement comme le monde de la signification ». Dans l'introduction de l'ouvrage Du sens, il prête attention, entre autres, à la conclusion stipulant que le sens n'est pas l'enchaînement linéaire et uniplane des significations, qu'il est aussi une direction, c'est-à-dire une intentionnalité et une finalité.

Semiotika, vol. 14, 2019

Vilniaus Universitetas, Lituania

Publicación: 20 Diciembre 2019

Redalyc: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=695074488002>

En envoyant à Miltinis son étude sur la nouvelle de Maupassant Deux amis, Greimas l'a caractérisée comme un texte qui parle de Paris, d'amitié, de liberté. Paris et l'amitié constituaient l'axe sémantique de communication entre ces amis indirects. Quant au « texte sur la liberté », c'est une allusion à la biographie politique de Greimas.

Dans le deuxième recueil d'essais sémiotiques de Greimas Du sens II, on trouve une dédicace impressionnante : « À J. Miltinis – une étoile à une étoile – A. J. Greimas ». Après la parution du recueil des travaux de Greimas en lithuanien, Miltinis a lu attentivement l'article introductif du rédacteur du livre Rolandas Pavilionis. Outre l'information encyclopédique sur le contexte linguistique et philosophique de Greimas, ce sont les citations des interviews de Greimas dans la presse française et la présentation du « livre probablement le plus philosophique et le plus émotionnel » De l'imperfection qui ont attiré son attention.

Dans la correspondance de Greimas et Miltinis, la distance entre le destinataire et le destinataire s'efface. Pour paraphraser Greimas, deux créateurs égaux se sont rencontrés « sous la couverture de l'enveloppe ».

Mots clés: culture française, théâtre, méthode sémiotique, signification, sens, véridiction, sémiotique de la lettre.

Miltinio palikimo centre saugomos 4 Greimo knygos prancūzų kalba (iš jų 3 su Greimo įrašytomis dedikacijoms), 2 Greimo sudaryti straipsnių rinkiniai, taip pat Greimo semiotinių darbų rinktinė, išversta į lietuvių kalbą. Pastarojoje įžanginis Rolando Pavilionio straipsnis, išmargintas Miltinio atžymomis. Greimas yra pasiuntęs Miltiniui 4 laiškus ir 5 sveikinimo atvirukus. Miltinio laišakai Greimui, deja, neišliko. Greimas gautuosius laiškus dažniausiai sudegindavo.

PRANCŪZIŠKAS PĖDSAKAS SEMIOTIKO IR TEATRALO GYVENIMUOSE

Greimas 1936 m. atvyko į Prancūziją, kur iki 1939 m. studijavo filologiją Grenoblio universitete. Gavęs bakalauro diplomą (*licence ès lettre*), planavo rašyti disertaciją apie Grėšivodano slėnio prieškeltiško substrato vietovardžius. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas sugriovė šiuos planus. Karui baigiantis 1944 m. Greimas vėl atvyksta į Prancūziją ir nuo 1945 m. gyvena Paryžiuje. 1948 m. jis apsigina disertaciją iš prancūzų leksikologijos: *Mada 1830-aisiais*. Kitais metais, išvykęs dėstyti į Aleksandrijos universitetą, prancūzų kultūros studijas tęsia savarankiškai.

„Dėstydamas, šalia universiteto, katalikiškame mergaičių pensionate, – rašė Greimas, – išmokau Prancūzijos istoriją, geografiją, literatūrą, išėjau visą filosofijos kursą. Kitaip sakant, būdamas mokytoju, o ne mokiniu, baigiau, kiek pavėluotai, prancūzišką gimnaziją. Tai gal iš dalies paaiškina mano geresnę integravimąsi į prancūzų kultūrinį pasaulį, tuo pačiu leidžiantį prieinamiau teigti svetimus ir originalesnius įnašus, prieinant prie problemų iš vidaus, o ne iš išorės.“^[1] Aleksandrijoje susibūrę prancūzų intelektualai kas savaitę renkasi savotiškame „filosofų klube“, kur svarstomi epistemologiniai humanitarinių mokslų klausimai. Čia Greimas susipažįsta su struktūriniu XX a. kalbotyra, Claude'o Lévi-Strausso antropologija, Edmundo Husserlio ir Maurice'o Merleau-

Ponty fenomenologija, susidraugauja su būsima prancūzų intelektualinio gyvenimo įžymybe Roland'u Barthes'u. Grįžęs į Prancūziją, nuo 1965 metų jis vadovauja bendrosios semantikos ir semiolingvistikos tyrimams Aukštųjų visuomenės mokslų studijų mokykloje. Į Greimo vadovaujamą tarpdisciplininį reikšmės tyrimų seminarą renkasi per šimtą įvairiausių mokslinių disciplinų tyrėjų. Iš šio seminaro išaugo pasaulinį garsą įgijusi Paryžiaus semiotinė mokykla.

„Kaip galima žmogui, veikiančiam moksliniame ir kultūriniame pasaulyje, suderinti savo buvimą drauge lietuviu ir prancūzu? – klausė Greimas. – Ar galima drauge būti ir lietuviu, ir žmogumi, sirgti ir Lietuva, ir žmonija?“ Ir pats atsakė: „Tokia problematika geriau suprantama kaip dviejų kultūrinių pasaulių sugyvenimas, vienam kitą papildant, vienas kitam prieštaraujant. Aš visą savo maždaug subrendusio gyvenimą praleidau kaip schizofrenas. Ir geografiškai, ir dvasiškai.“^[2]

Miltiniui Prancūzija buvo intelektualinio apsisprendimo veiksnys. 1932 m. atvykęs į Paryžių, jis lanko Luvro mokyklą, klausosi meno istorijos, estetikos, filosofijos paskaitų Sorbonoje ir Kolež de Frans (toliau lanko šias paskaitas ir mokydamasis Charles'io Dullino teatrinėje studijoje), domisi Egipto misterijomis, kinų ir japonų teatru, musulmonų ornamentika, persų miniatiūromis. Vėliau, klausiamas apie savo teatro principus, režisierius atsakė: „Aš tarsi „Makbeto“ raganos į savo žinių katilą metu viską: drakono nagus, gyvatės mėsą, šuns liežuvį, salamandros akį – žodžiu, visa, ką randu. Katilas verda, kunkuliuoja, ir pagaliau išverda kažkoks viralas, kurį jūs vadinatė mano mokykla.“^[3] Tą pačią mintį persakė kitais žodžiais: „Reikia kalnus molio perminkyti, kalnus knygų ir kitokių visų daiktų pernešti į save, kad daug ką naujo galėtum pasakyti.“^[4]

1933–1936 metais Miltinis mokosi Dullino „Ateljė“ teatro studijoje drauge su Jeanu Vilaru ir Jeanu Louis Barrault. Su Vilaru Miltinis klajoja po Paryžių, užsukę į bistro, jie diskutuoja apie modernųjį meną. Vilaras jį moko deklamuoti prancūzų poeziją.

„Paryžiuje gyventi – ar bent su juo nuolatinis ryšius palaikyti – yra žymi privilegija vien dėl laiko sutaupymo: čia, kavinėje, sutikęs vieną kitą draugą ar pažįstamą, galėjai per keliolika minučių sužinoti tai, dėl ko tau būtų reikėję per gerus tris mėnesius knygoje knistis. Nekalbant jau, žinoma, apie vadinamąją Paryžiaus „uoslę“ idėjinių ir ideologinių madų srityje“, – sakė Greimas^[5]. Miltiniui smegenų koncentracijos vieta tapo namo Didžiosios Augustinų gatvės Nr. 7 palėpė, kur nuo 1935 metų rudens gyveno Barrault nuomojamame būste. Trečiadieniais čia rinkdavosi jaunieji Paryžiaus modernistai: Louis Aragonas, Jacques'as Preveras, Robert'as Desnosas, Paulis Eluard'as. Kartais atsilankydavo André Bretonas, André Malraux ir Pablas Picassas. Miltinis tuo pat metu vaidino kino filmuose ir teatre Kapucinų bulvare.

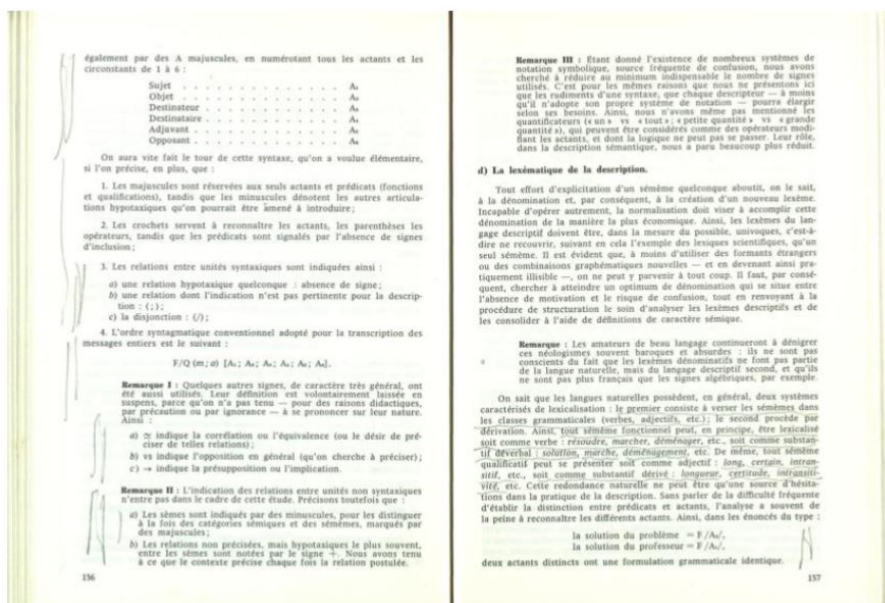
Miltinis iš arti pažino vokiečių ir anglų teatrą, susižavėjęs skaitė Konstantino Stanislavskio *Aktoriaus saviruošą*. Tačiau jo teatrinė vizija išaugo pirmiausia iš Prancūzijos išpūdžių. Grįžęs į Lietuvą jis imasi įgyvendinti savo paryžietiškas svajones. Miltinio teatrą Panevėžyje

gaubia prancūziškumo aureolė. „Labas vakaras, monsieur Miltini“, – jį sveikindavo teatro sargas.

SEMIOTINĖS MILTINIO PRATYBOS

Plėsdamas savo humanitarinį akiratį Miltinis atrado daug autorių, kuriais savo darbuose rėmėsi Greimas. Tai kalbininkai Ferdinandas de Saussure'as ir Louis Hjelmslevas, struktūrinės antropologijos pradininkas Claude'as Lévi-Straussas, stebuklinės pasakos morfologijos aiškintojas Vladimiras Proppas, fenomenologas Maurice'as Merleau-Ponty, kūrybinės vaizduotės tyrinėtojas Marcelis Detienne'as, teatro kritikas Etienne'as Souriau, Greimo bičiulis ir bendražygis Roland'as Barthes'as. Bendras teorinis akiratis buvo solidus pamatas neakivaizdiniam Miltinio ir Greimo dialogui.

Miltinio pažintis su Greimo semiotika prasideda nuo pirmosios Greimo knygos – *Struktūrinės semantikos* [6]. Ją, kaip ir kitas skaitomas knygas, Miltinis išmargino įvairiomis atžymomis. Įsidėmėtinas vietas skaitytojas pabraukdavo, neretai parašėte pažymėdavo vienu ar dviem vertikaliais brūkšniais, kartais dar ir raide N (*nota* – lot. „įsidėmėk“). Savo abejonę pareiškėdavo klausuku.

Knygos skyriuje „Mokslinės semantikos sąlygos“ paryškinti atraminiai metodologiniai teiginiai: „Žmogaus pasaulis mums iš esmės atrodo apibūdinamas kaip reikšmės pasaulis. Pasaulis gali būti vadinamas „žmogišku“ tik tiek, kiek jis ką nors reiškia.“ Pabrėžtas Greimo teiginys, kad kalbotyra, atliekanti humanitariniuose moksluose katalizatoriaus vaidmenį, „pasirodė esanti ne tik abejinga, bet netgi priešiška bet kokiems semantikos tyrimams“. Išvada, kad struktūrinėje kalbotyroje „semantika yra akivaizdžiai ir sąmoningai užmiršta“, pažymėta klausuku. Skyriuje „Semiologinis lygmuo“ pabrauktas ir parašėte vertikaliu brūkšniu palydėtas teiginys „poezija yra kalba, arba, tikriau sakant,

ji įsikuria kalboje. Bet koks nelingvistinis poezijos aprašymas būtų visiškai nenaudingas, o gal ir neįmanomas vertimas“. Skyriuje „Diskurso izotopija“ parašėte pabraukta Baudelaire'o eilėraščio „Splinas“ („Je suis un vieux boudoir“) citata ir nuoroda į Alfredo de Vigny eilėrašį „Mozė“, atkreiptas dėmesys į išreikštos ir paslėptos pranešimo plotmės perskyrą Freudo psichoanalizėje. Miltinį domino semiotinės teksto aprašymo procedūros. Skyriuje „Samprotavimai apie aktantinius modelius“ paryškinti aktantinių vaidmenų pagal Proppą ir pagal Souriau sąrašai, pabrauktas Barthes'o teiginys, kad Racine'o tragedija nėra psichologinė.

Išstudijavęs *Struktūrinę semantiką*, Miltinis buvo pasirengęs klausytis Greimo paskaitų, skaitomų Vilniaus universitete 1971 m. rudenį. Pasak Tomo Venclovos, sklido gandas, kad jis iš Panevėžio motociklu atidūmęs į Vilnių pasimatyti su „lietuviškuoju prancūzu“. Nors pats režisierius šį gandą paneigė, bet į Vilnių iš Panevėžio Miltinis su Vaclovu Blėdžiu tikrai atvyko. Venclova sutiko jį beieškantį svečiui dovanos. Greimas 1971 m. spalio 21 d. padovanojo Miltiniui savo semiotinių esė knygą *Du sens*^[7] (Paris: Seuil, 1970) su įrašu „Juozui Miltiniui – bendrakeleiviui – prasmės ir reikšmių ieškotojui“.

Miltinis atidžiai skaitė įvadinį knygos straipsnį „Apie prasmę“. Raide N ir dviem brūkšniais parašėte pažymėtas filosofinio diskurso apibūdinimas: „Pagrindinis filosofo uždavinys yra suprasti, sukuriant sau pačiam diskursą apie prasmę kaip milžinišką pasauliui izotopišką metaforą.“ Kitai sakant, filosofas siekia apkalbėti pasaulį. Semiotikui, priešingai, „žinojimas remiasi mokėjimu veikti“. Jam „svarbiausia yra tai, kad jo idėjos atitiktų tai, ką jis laiko savo mokslo aktualia būkle, taip pat vidinis poreikis, kad jo idėjos „įkibtų į tikrovę“ („mordre sur la réalité“). „Jam reikalinga tokia lingvistinė logika, kuri, pavyzdžiui, traktuotų melą ir paslaptį, apgaulę ir nuoširdumą tame pačiame lygmenyje, kaip teisingumą ir klaidingumą.“ Miltinis pabraukė ir dviem brūkšniais parašėte pažymėjo pamatinį įvado teiginį: „reikšmė yra ne kas kita, kaip kalbos vieno lygmens į kitą, skirtingą, transponavimas, o prasmė – ne kas kita, kaip ši *perkodavimo* galimybė“. N raide su klaustuku įrašyta prie sakinio „Tai, kas individualioje plotmėje yra tik melas ir nelaimių šaltinis, socialinėje plotmėje tampa tiesa ir išsivadavimu“. N raide pažymėtas teiginys „kadangi natūralioji kalba pati savaime niekada nėra tik denotatyvinė, bet daugiaplanė, gyventi nuolatiniame metaforos pavojuje yra normali padėtis, „žmogaus būvio“ neišvengiama sąlyga“.

Beveik ištisai, dažnai dviem brūkšniais parašėte, išskirtos išvadinės įvado pastabos: „prasmės produkavimas turi prasmę tik tada, kai jis yra duotos prasmės transformacija“, „prasmė reiškia ne tik tai, ką mums reiškia žodžiai, ji yra taip pat tam tikra kryptis arba, filosofiskai kalbant, intencionalumas ir tikslingumas“, „mes vis labiau ir labiau atsisakome laikyti prasmę linijiniu ir vienaplaniu reikšmių susiejimu tekstuose ir diskursuose“.

Straipsnyje „La linguistique structurale et la poétique“ („Struktūrinė kalbotyra ir poetika“), neįtrauktame į lietuviškąją Greimo *Semiotikos* rinktinę, Miltinis susidomėjo skyriumi „La corrélation entre l'expression

et le contenu“. Pabrauktas siūlymas sprendžiant poetinių formų reikšmės problemą suteikti „tiesos“ reikšmę turinio ir išraiškos atitikimui. Pažymėta straipsnio išvada, kad skirtingai nei poezijos substancija, poetinė forma, pasireiškianti pertekliniais išraiškos ir formos atitikmenimis, sukuria tęstinumo ir tiesos prasminius efektus ir yra grynai euforinė. Kaip matome, šiuo atveju Miltinį sudomino semiotinė tiesos samprata, nepriimanti „tiesos“ tapatinimo su atitikimu daiktiškajai tikrovei. Jį pakeičia turinio ir išraiškos atitikimas arba, kaip dažnai sako Greimas, išraiškos ir turinio izomorfizmas – esminis, jo manymu, poetinio diskurso bruožas. „Tiesa“ šiame straipsnyje vadinama „prasminiu efektu“, kurį sukuria sakomas arba užrašytas diskursas. Kaip tik dėl to pertekliniai išraiškos ir formos atitikmenys, apibūdinantys poetinį, arba, plačiau imant, estetinį diskursą, siejami su suvokėjo patiriamu grynai euforiniu įspūdžiu. Kitaip tariant, meninė tiesa visada yra maloni.

Straipsnyje „Les proverbes et les dictons“ („Patarlės ir priežodžiai“), kurio lietuviškoje rinktinėje taip pat nėra, Miltinis pasibraukė sentenciją „Fais ce que tu penses si tu ne peux pas faire ce que tu veux“ („Daryk tai, ką galvoji, jei negali daryti to, ką nori“).

Pastabos *Du sens* puslapiuose liudija, kad Greimas, pavadinęs Miltinį prasmės ir reikšmių ieškotoju, neklydo.

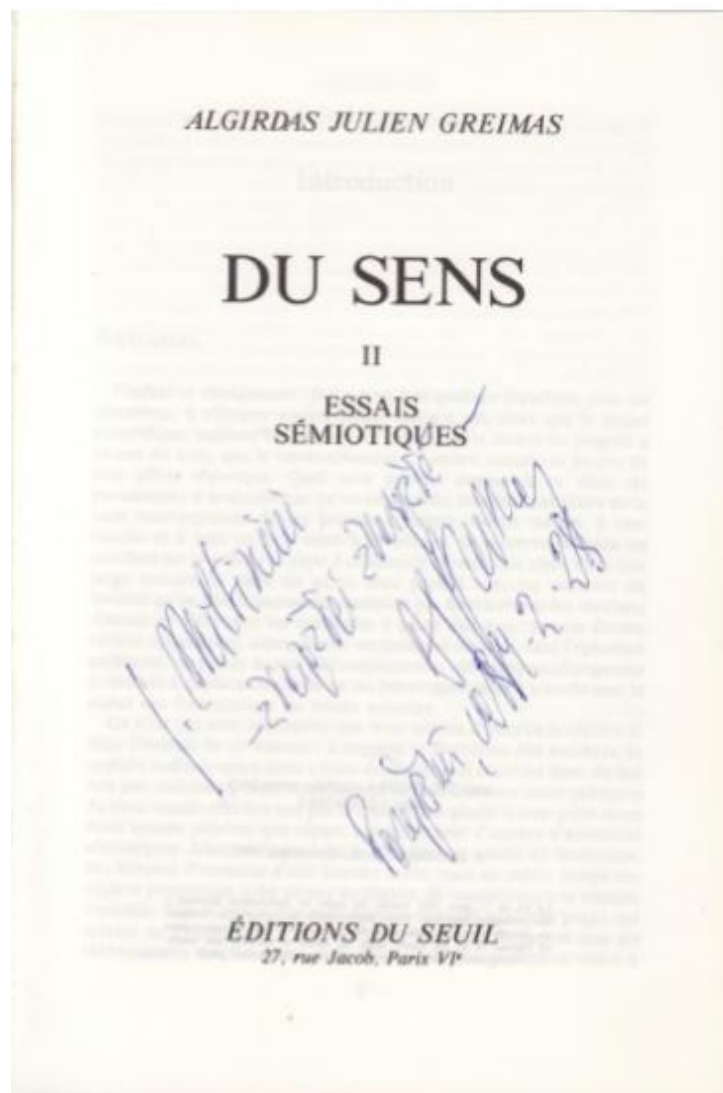
1976 m. balandžio 24 d. Greimas pasiunčia Miltiniui ką tik išėjusią savo studiją *Maupassant. Teksto semiotika: praktinės pratybos*

[8] (Paris: Seuil, 1976) su įrašu „Juozui Miltiniui, tekstas, kuris kalba apie Paryžių, apie draugystę, apie laisvę“. Paryžius ir draugystė buvo semantinė Miltinio ir Greimo bendravimo ašis. Abu juos subrandino Paryžiaus aplinka. „Gražiausi linkėjimai jau įžengusiems metams – su pasimatymo ir apšnekėjimo viltimi“ (1978 m. sausio 1 d.), „Būk, pasveikintas, mielasai, su naujais, gražiais metais. Su darbštaus kūrybingumo linkėjimais“ (1978 m. sausio 10 d.), „Dėkoju, mielas bitininke už prisiminimą ir pasveikinimus. Gražinu juos su kaupu, nuo širdies! Vis dar tikiuosi, kad pasimatysime, gal net ši rudenį?“ (1984 m. sausio 13 d.). Vadindamas savo bičiulį bitininku Greimas netiesiogiai užsimena apie giminystės per bites, vadinamos bičiulyste, sampratą, aptartą knygoje *Apie dievus ir žmones*. Pasak Greimo, tai – socialinio bendravimo forma, grindžiama abipusiais įsipareigojimais.

Apibūdindamas Maupassant'o novelę kaip tekstą apie laisvę Greimas, matyt, prisiminė savo politinę biografiją. Karo metais jis įsitraukia į antinacinę rezistenciją, redaguoja pagrindinį laikraštį *Laisvės kovotojas*, raginusi Lietuvos jaunimą nepaklusti jokiems okupacinės valdžios verbavimams. Artėjant frontui, Greimas pasitraukia į Vakarų ir apsistoja Paryžiuje, iš kur palaiko ryšius su antisovietine rezistencija. Būsimasis semiotikas Paryžiuje lygia greta gyvena politiko ir mokslininko intelektualo gyvenimą. Dienomis jis planuoja antisovietinės rezistencijos žygius, susirašinėja su jos dalyviais, vakarais rašo daktaro disertaciją apie Paryžiaus madą 1830-aisiais. Antisovietinei rezistencijai atlėgus, Greimas, ragindamas Bronį Savukyną įsitraukti į mitologinio žodyno rašymą, ironizavo: „Kol tėvynė išvaduos, padarytume žodyną.“

1984 m. vasario 28 d. Greimas pasiunčia Miltiniui antrąjį savo semiotinių esė rinkinį – *Du sens II* ^[9] su išpūdinga dedikacija: „J. Miltiniui – žvaigždei žvaigždė – A. J. Greimas.“

(Tiesa, tą pačią dieną pasiųstame laiške savo nuopelnus jis vertina kukliau: „Dėkoju, mielasai, už gražų laišką ir už „smailus“ užgyrimus, kuriuos jame įskaičiau. Gražinu juos su kaupu. Pats tikrai savo kraštui būsi daugiau davęs negu aš.“) Laiške Greimas prašo patvirtinti knygos gavimą: „Jei ne – bandysiu siųsti iš naujo.“ Knygos 27, 69 ir 103 puslapyje didelėmis raidėmis užrašyta Miltinio pavardė. Siųsdamas knygas į sovietinę Lietuvą Greimas šitaip rūpinosi, kad jos neatsidurtų uždaruose specfonduose, nepasiekusios adresato.

Knygos įvade Miltinis išskyrė siūlymą semiotinę pasijų teoriją grįsti modalumų terminais. Semiotinę modalumų interpretaciją Greimas vadino trečiąja semantine revoliucija (po Louis Hjelmslevo reikšmės teorijos ir Vladimiro Proppo ir Claude'o Lévi-Strausso naratyvinių struktūrų). Miltinis pasižymėjo įvado išvadą: „viskas klostosi taip, kad kai kurioms instrumentinėms sąvokoms praradus savo euristinę vertę, naujas projektas – modalinės semiotikos sintaksės, galinčios sukurti savąją

problematiką ir sukurti naujus semiotinius objektus, konstravimas – jau yra pasirengęs po dešimties metų kolektyvinių pastangų perimti pamainą“.

Straipsnyje „Dėl modalumų teorijos“ atidžiausiai perskaitytas poskyris apie tiesosakos modalumus. Išskirta buvimo ir atrodymo priešprieša, artikuliuojama raiškos (atrodyti # neatrodyti) ir imanencijos (būti # nebūti) schemomis. Pasižymėtos tiesos ir klaidingumo ašys (*tiesa* vs *klaidingumas*) ir *paslapties* (būti+neatrodyti) bei *melo* (nebūti+atrodyti) deiksės.

Straipsnyje „Tiesosakos sutartis“ pasižymėta pastaba apie La Fontaine'o pasakėčios brechtiškosios ir sartriškosios interpretacijos galimybę. Atkreiptas dėmesys į poetinės kalbos problematiką: ritmo iškraipymą rumunų baladėje ir antrąjį balsą, transcenduojantį kasdienę šneką, afrikietiškosose kaukių procesijose, į anagoginę plotmę paraboliniame diskurse. (Plačiau apie tai Greimas vėliau kalba studijoje *Apie netobulumą*.) Dviem brūkšniais parašėse pažymėtos pastabos apie iš viduramžių gilumos atsklidusį skausmo šauksmą *credo quia absurdum* („tikiu, kadangi tai beprasmybė“) ir straipsnio pabaiga: „Visa tai vyksta taip, tarsi tiesa ir tikrumas, turėdami skirtingą semiotinę padėtį, reprezentuotų dvi neredukuojamas semiotines formas, kurių koegzistavimas yra sunkus, bet neišvengiamas.“ Prie sakinio „reikia konstatuoti, kad žmonės netiki tikėdami“ parašėte įrašyta N raidė.

Leksinės semantikos studijoje *Apie pyktį* Miltinis paryškino paprastojo ir patikliojo laukimo perskyrą, pastabą apie nepasitenkinimą kaip varomąją pasijų jėgą, atkreipė dėmesį į pykčio ir įžeidimo parasinoniminius apibrėžimus.

Greimas atsiuntė Miltiniui du savo sudarytus straipsnių rinkinius. Vienas jų – gestų kalboms skirtas specialus žurnalo *Langages* numeris [10]

. Jame kaip įvadas pateiktas Greimo straipsnis „Natūraliojo pasaulio semiotikos sąlygos“. Kitam rinkiniui – *Essais de sémiotique poétique* [11] Greimas parašė įvadą „Pour une théorie du discours poétique“. Abu rinkiniai minimi Greimo laiškuose Miltiniui. Negavęs patvirtinimo, kad siųstas rinkinys *Pratiques et langages gestuels* pasiekė adresatą, Greimas rašo: „Dėl *Langage gestuel* – nesusipratimas: arba neatėjo, arba dar neatėjo. O laida jau išsibaigusi, lauksiu naujos, nes atdaviau pačiam savo paskutinį egzempliorių (1973 m. sausio 17 d.). Vis dėlto, nors ir vėluodama, knyga adresatą pasiekė. Į Miltinio prašymą atsiųsti antrąjį rinkinį Greimas atsakė: „Essais de sémiotique poétique“ jau nebeturiu. Tai rytoj – iš Paryžiaus – parašysiu Larousse'ui, kad pasiųstų tiesiog. Jei – ir kai – gausite, praneškite trumpai. Kitaip – vėl siųsiu“ (1978 m. gegužės 23 d.). Vienaip ar kitaip knyga pateko į Miltinio biblioteką.

Skaitydamas Greimo knygas originalo kalba Miltinis susidarė patikimą Greimo semiotikos vaizdą. Išėjus darbų rinktinei lietuvių kalba [12] straipsnių vertimų jis nebeskaitė. Užtat gausu pabraukymų rinktinės sudarytojo įžanginiame straipsnyje „Algirdas J. Greimas ir jo semiotika“. Miltinis pasižymėjo enciklopedinę informaciją apie Greimo semiotikos kalbinį ir filosofinį kontekstą, apie skirtingas semiotikos mokyklas

ir specialiausias atšakas, pasibraukė sudarytojo aiškinamus semiotinius terminus, knygų *Struktūrinė semantika* ir *Apie prasmę* aptarimą. Prie teiginio apie galimybę integruoti į semiotiką filosofinę jausmų teoriją įrašė klaustuką. Skaitytojo dėmesį patraukė Pavilionio pateiktos Greimo interviu prancūzų spaudoje citatos arba jų parafrazės:

„Jeigu mes neišmoksime suprasti žmonių visuomenės, tai galime greitai išsprogti su visa planeta žemele. Užtat man ir atrodo, kad paskirti dalį savo gyvenimo, paskirti dalį savo valandų šitai problematikai gali būti šio to vertas gyvenimo tikslas...“ Šitaip semiotika, mėgindama padaryti gyvenimą priimtinesnį, suteikti jam daugiau prasmės ir grožio, natūraliai pranoksta savo mokslinį projektą, kad virstų „etika ir estetika ir beveik ideologija“.

Penkiais sutartiniais ženklais Miltonis pasižymėjo „turbūt filosofišiausios ir jausmingiausios Greimo knygos“ *Apie netobulumą*^[13] pristatymą: „Yra vienintelis kelias, vienintelis takas, vedantis į *estezę* – kūno ir sielos aistrų išgyvenimą. Jis įvyksta tuomet, kai *resemantizuojami* kasdienės aplinkos objektai, t. y., kai jiems priskiriama nauja prasmė, arba kai siekiama atitrūkti nuo kasdieniško, įprastinio ir persikelti *kitur*. [...] Kasdienybės netobulumas suvokiamas kaip „tramplynas“, perkeliantis mus iš netobulo į (beveik) tobulą, „iš nereikšmingumo į prasmę“.

Atrodo, kad studija *Apie netobulumą* Miltonio nepasiekė ir į jo semiotinio skaitymo akiratį nebepateko. Knygos *Semiotika. Darbų rinktinė* įžanginis straipsnis buvo paskutinis Miltonio studijuotas semiotinis tekstas.

KODA

„Mano tokia prigimtis: knygų telkimas, rijimas, pasibraukimai, prisikrovimas, vykstant į kelionę, – rašė Miltonis apie savo skaitymo aistrą. – Skaitau ne dėl to, kad galėčiau tai panaudoti, o kad juntų minties judėjimą, įcentrinę dinamiką, kuri išvaro drumzles. Žaidžiu su atrasta mintim ir vaizduote, ją pratęsiu, vedu iki begalybės.“^[14] Greimo knygos tenkino Miltonio skaitymo aistrą. Jūdviejų susirašinėjime išnyko nuotolis tarp adresanto ir adresato. „Voko pastogėje“, kaip sakė Greimas, susitiko du lygiaverčiai kūrėjai.

References

- Algirdas Julius Greimas, Iš arti ir iš toli. Literatūra, kultūra, grožis, Vilnius: Vaga, 1991, p. 24.
- Tomas Sakalauskas, Monologai: Miltonio gyvenimas, Vilnius: Mintis, 1981, p. 118–119.
- A. J. Greimas, *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Paris: Librairie Larousse, 1966.
- Algirdas Julien Greimas, *Du sens. Essais sémiotique*, Paris: Éditions du Seuil, 1970.

- Algirdas Julien Greimas, Maupassant. La sémiotique du texte, exercices pratiques, Paris: Éditions du Seuil, 1976.
- Algirdas Julien Greimas, Du sens II. Essais sémiotique, Paris: Éditions du Seuil, 1983.
- A. J. Greimas, „Pratiques et langages gestuels“, Langages, 1968, Nr. 10.
- A. J. Greimas, Essais de sémiotique poétique, Paris: Librairie Larousse, 1972.
- Algirdas Julius Greimas, Semiotika. Darbų rinktinė, sudarė ir vertė Rolandas Pavilionis, Vilnius: Mintis, 1989.
- Algirdas-Julien Greimas, De l'imperfection, Périgueux: Pierre Fanlac, 1987.

Notes

- * Pirminis šio straipsnio variantas –paskaita, skaityta 1918 m. rugsėjo 19 d. Pa-nevėžyje, Juozo Miltinio palikimo centre. Ačiū Miltinio palikimo tvarkytojoms ir populiarietojoms Angelei Mikelskaitei, Reginai Grigaliūnienei ir Elvyrai Pa-žemeckaitėi už parūpintas dokumentų kopijas.
- 1 Algirdas Julius Greimas, Iš arti ir iš toli. Literatūra, kultūra, grožis, Vilnius: Vaga, 1991, p. 24.
 - 2 Ten pat, p. 21.
 - 3 Tomas Sakalauskas, Monologai: Miltinio gyvenimas, Vilnius: Mintis, 1981, p. 118–119.
 - 4 Ten pat, p. 147.
 - 5 Iš arti ir iš toli, p. 25.
 - 6 A. J. Greimas, Sémantique structurale. Recherche de méthode, Paris: Librairie Larousse, 1966.
 - 7 Algirdas Julien Greimas, Du sens. Essais sémiotique, Paris: Éditions du Seuil, 1970.
 - 8 Algirdas Julien Greimas, Maupassant. La sémiotique du texte, exercices pratiques, Paris: Éditions du Seuil, 1976.
 - 9 Algirdas Julien Greimas, Du sens II. Essais sémiotique, Paris: Éditions du Seuil, 1983.
 - 10 A. J. Greimas, „Pratiques et langages gestuels“, Langages, 1968, Nr. 10.
 - 11 A. J. Greimas, Essais de sémiotique poétique, Paris: Librairie Larousse, 1972.
 - 12 Algirdas Julius Greimas, Semiotika. Darbų rinktinė, sudarė ir vertė Rolandas Pavilionis, Vilnius: Mintis, 1989.
 - 13 Algirdas-Julien Greimas, De l'imperfection, Périgueux: Pierre Fanlac, 1987.
 - 14 Tomas Sakalauskas, p. 225–226.

Información adicional

ANOTACIJA: Straipsnyje* aptariami Algirdo Juliaus Greimo ir Juozo Miltinio bendravimo dokumentai: Miltinio marginalijos Greimo knygoje, Greimo įrašai Miltiniui atsiųstose knygoje, laiškai ir atvirukai. Abu kūrėjus siejo glaudus ryšys su prancūzų kultūra. Greimas Prancūzijoje baigė filologijos studijas, apgynė daktaro disertaciją, įkūrė Paryžiaus semiotikos mokyklą. Miltinį, kaip aktorių ir režisierių, išugdė prancūzų teatras. Miltinio humanitariniame akiratyje atsidūrė daug autorių, kuriais savo darbuose rėmėsi Greimas. Tai buvo pamatas neakivaizdiniam judviejų dialogui. Struktūrinėje semantikoje Miltinis paryškina atraminį metodologinį Greimo teiginį: „Žmogaus pasaulis mums iš esmės atrodo apibūdinamas kaip reikšmės pasaulis. Pasaulis

gali būti vadinamas „žmogišku“ tik tiek, kiek jis ką nors reiškia.“ Knygos Apie prasmę įvade, be kita ko, jį patraukia išvada, kad prasmė nėra linijinis ir vienaplanis reikšmių susiejimas, o tam tikra kryptis arba intencionalumas ir tikslingumas. Režisierių sudomino semiotinė tiesos samprata, apibrėžianti prasmę kaip „prasminį efektą“, kurį sukuria sakomas arba užrašytas diskursas.